

JITKA ZABLOUDILOVÁ

V RUSKÉM ZAJETÍ

ORGANIZACE ZAJATÝCH
ČECHŮ A SLOVÁKŮ V RUSKU
(1914–1918)

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Obsah

Úvod	11
Část I.: Kdo je to vlastně zajatec?	21
Otázka válečného zajetí v mezinárodním právu	22
Zajetí v první světové válce – specifika	24
Zajetí v Rusku	29
Část II.: Vývoj zajatecké otázky Čechů a Slováků v Rusku	43
Rok 1914 – V hlavní roli krajané: vznik Svazu česko-slovenských spolků na Rusi	44
Rok 1915 – Vznik prvních zajateckých organizací	49
První zajatecké organizace Čechů a Slováků.	57
Rok 1916 – Krize mezi zajatci a Svazem česko-slovenských spolků na Rusi.	62
Druhý sjezd Svazu česko-slovenských spolků a zajatecká otázka	65
Klub spolupracovníků při Svazu česko-slovenských spolků na Rusi.	74
Krize ve Svazu česko-slovenských spolků na Rusi	78
Rok 1917 – Odbočka Československé národní rady v Rusku přebírá vedení čs. odbojové akce	81
Úspěch v boji u Zborova a jeho vliv na zajateckou a náborovou otázku	88
Situace v náboru zajatců po druhé ruské revoluci	96
Rok 1918 – Nábor českých a slovenských zajatců jako podmínka existence čs. legií	98
Činnost náborového odboru OČSNR	105
Vliv agitace bolševiků na zajatce.	109

Rok 1919–1921 – soupis čs. občanů, evakuace a repatriace	111
Počty českých a slovenských zajatců	115
Otázka registrace slovenských zajatců	121
Část III.: Organizace zajatých Čechů a Slováků	
v ruských zajateckých táborech	125
Zajatecké organizace českých a slovenských zajatců	126
Dárnice – písarský sbor a zajatecká organizace	134
Kurgan	141
Tjumeň a Organizace inženýrů-Čechů při štábu kavkazské armády . .	144
Petropavlovsk	150
Taganrog – Československá revoluční demokratická organizace v Taganrogu	153
Stavba murmanské železniční dráhy – nejseverněji položená zajatecká organizace Čechů a Slováků	158
Ufa	170
Volčansk	172
Poltavská gubernie	174
Omsk	176
Berezovka	180
Tábory v Turkestanu:	
Taškent, Skobelev, Andyžan, Ašchabad, Zolotaja Orda	184
Tula	191
Šajtansk	192
Luganský újezd	193
Důstojnické zajatecké organizace	195
Sběrné tábory	204
ČÁST IV.: Vzpomínky, tradice, kultura	211
Zajatec vzpomíná	212
Úryvky ze zajateckých dopisů či publikací	218
Závěrem	228
Přílohy	231
Prameny a literatura	260

Zajetí v první světové válce – specifika

První světová válka se zcela vymkla dosavadním válečným zvyklostem a porušila snad všechna ustanovení existujících mezinárodních dohod. Objevilo se několik nových fenoménů, které způsobovaly toto porušování a ignorování dohodnutých zásad válčení i ochrany obětí válek. Jako první se ihned v začátku války ukázala nutnost rozšířit chápání pojmu zajetí a zajatec, protože masovost a rozsah války vtáhly do svého nemilosrdného soustrojí i civilní obyvatelstvo. Původně bylo zajetí chápáno čistě ve vojenském slova smyslu jako stav omezení svobody člověka, který se účastní vojenských akcí, a to s cílem zabránit tomuto člověku v další účasti v bojích.

Ve všech válčících zemích však armády potřebovaly obrovské materiální zázemí, tudíž veškerá pracovní síla té které země byla využita pro potřeby války, a to včetně žen a dětí. Tím se všichni tito lidé, byť neozbrojení, v případě okupace své země nepřátelskou armádou, stávali automaticky zajatci. Vzniklo pro ně označení *občanství* neboli *civilní* zajatci. Pojem *válečné zajetí* tedy musel být v mezinárodním právu rozšířen o pojem *zajetí občanské*, v němž se ocitly statisíce obyvatel okupovaných území. Zvláště daleko v tomto směru došly Rusko, Francie a Anglie, které postavily do kategorie zajatců i celé národnosti a některé skupiny svých vlastních státních příslušníků. Během celé první světové války bylo jen v Evropě internováno na 400 000 civilních zajatců.

Zcela novým činitelem, který měl na postavení zajatců výrazný vliv, byl ekonomický faktor zajetí: pracovní síla v bojujících státech byla velmi

potřebná, proto se samozřejmě využíval i obrovský počet zajatců. Byli nasazováni do továren, lesů, na polní práce a především na těžké práce v dolech, na železnicích. V tomto bodě všechny válčící státy porušovaly článek VI. druhé Haagské konference. Těžké práce decimovaly zajatce a statisíce z nich nepřežily takovou námahu ve většinou drsných podmínkách.

Musela se také změnit forma velení zajatců posílaných na práce, protože nemohli zůstat pod velením vojenským. V Rusku bylo již podle pravidel ze 17. 3. 1915 předáno velení nad zajatci buď zemstvům (při veřejných pracích), nebo tzv. továrním inspektorům (při pracích v soukromých podnicích).

Zajatci byli ovšem používáni také k pracím čistě vojenským, tj. ve zbrojovkách, na vojenských stavbách apod. Také v tomto případě se porušovala

Čeští zajatci často disponovali odborným vzděláním v řemesle, a tak byli nasazováni ve významných zbrojních podnicích. Zde vidíme české dělníky v muniční továrně v Taganrogu (VÚA-VHA)

V ruském zajetí

usnesení Haagské konference. Delegace nepřátelských států se při jednáních často obviňovaly z porušování pravidel, ale všechny údajně mlčely právě o využívání zajatecké práce k vojenským účelům, protože nebylo země, která by to nedělala.

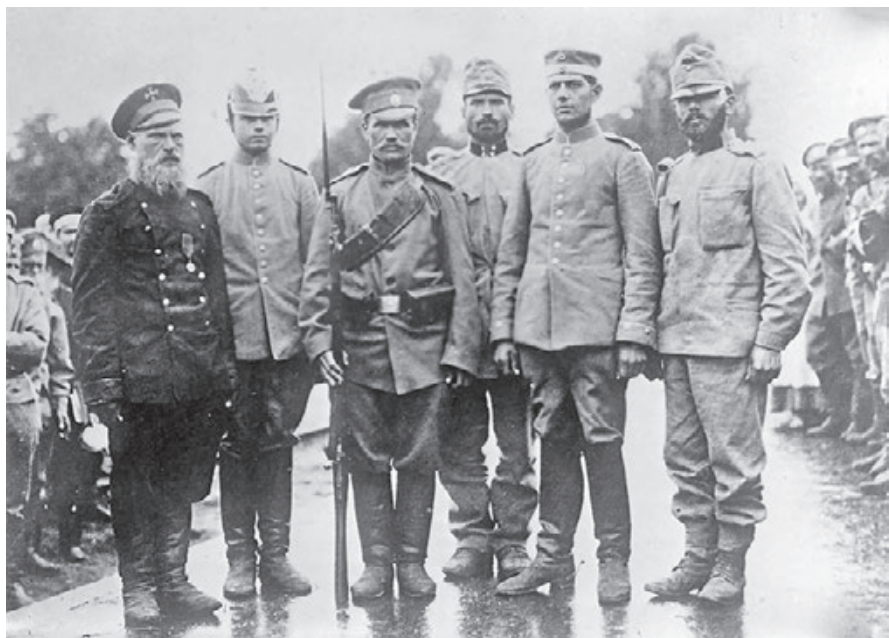
Porušovány byly také zásady o míře omezování svobody zajatců, které jim neměly působit nesnáze. Opak byl však pravdou: zajatci byli ve většině zajateckých táborů podrobováni velmi přísným, téměř vězeňským režimům.

Ze strachu před špióny a i z jiných důvodů bylo bráněno v činnosti Informačním kancelářím, které měly být podle mezinárodních dohod zřízeny ve všech válčících státech. Takovým typickým příkladem byla ruská Informační kancelář, jejíž práce byla paralyzována zákazem ruské vlády komunikovat s obdobnými úřady nepřátelských zemí. Úmyslně komplikována byla i práce pomocných a charitativních institucí válčících států. Proto měly za první světové války tak významný podíl na účasti v pomocných akcích zajatcům charitativní či zdravotní organizace neutrálních států.¹¹

Během prvních šesti měsíců první světové války se ocitlo v zajetí 1,3–1,4 milionu mužů. Na toto množství zajatců nebyla žádná z válčících zemí připravena. Podmínky života zajatců byly vesměs velmi tvrdé. Na tuto bezprecedentní situaci reagoval americký konzul v Berlíně Julis G. Lay, který podal v září 1914 návrh na uskutečňování recipročních inspekcí zajateckých táborů. Do léta 1915 fungovaly americké mise již po celé Evropě a USA významně ovlivňovaly postavení zajatců v Evropě až do svého vstupu do války. Jejich místo pak zaujalo Dánsko.

¹¹ Údajně se stávalo, že tyto delegace prováděly špionáž ve prospěch Ústředních mocností. Politický plnomocník OČSNR F. Vlasák ve své zprávě za období srpen až prosinec 1918 v Úfě a Samaře píše o záležitosti zadržených delegátů švédské a dánské mise čs. vojskem: „Žádali mne, abych zakročil u našeho polního soudu k urychlení soudního řízení, při čemž mne upozorňovali na eventuelní pro nás nepříjemné následky mezinárodního rázu, jež by mohly mít vliv na uznání naší samostatnosti na mírové konferenci... K opatrnosti jsem vyzýval i náčelníka ruské kontrarozvědky v Samaře, Hlinku, který mne ujišťoval, že švédské a dánské mise svého neutrálního poslání zneužívají, poněvadž u arestovaných nalezen vždy kompromitující je materiál, který je plně usvědčoval z činnosti ve prospěch Rakouska a Německa.“ *Naše revoluce*, roč. 11, č. 1, 1935, s. 63.

K USA se ovšem přidaly i další státy: Španělsko (vykonávalo dozor nad francouzskými zajatci v Německu, nad ruskými zajatci v Rakousko-Uhersku a nad rakouskými zajatci v Itálii a v Rusku), Holandsko a Švýcarsko. Tato posledně jmenovaná neutrální země navrhla v říjnu 1914 Mezinárodnímu Červenému kříži, že bude na svém území poskytovat lékařskou péči zraněným vojákům a zajatcům všech válčících zemí a umožňovat jejich výměnu. V průběhu války prošly léčbou ve Švýcarsku desetitisíce vojáků a zajatců.

Zajatí rakouští a němečtí vojáci (sbírka ČsOL)

Rovněž právo zajatce na písemný styk s rodinou bylo vinou válečné cenzury i nefungující pošty (především v Rusku) platné pouze na papíře. Doplnování přijatých usnesení z Haagské konference během války bylo nutné, a proto se scházely na půdě neutrálních států různé konference: koncem roku 1915 se konala Stockholmská konference, která byla svolána na podnět prohlášení Moskevského komitétu o úmyslu setkat se s představiteli hamburského Červeného kříže na neutrální půdě Švédska. Tato

V ruském zajetí

konference mj. schválila princip samosprávy válečných zajatců prostřednictvím táborových výborů.

Kompetenci těchto výborů rozšiřovala další konference, konající se tentokrát v Kodani na podzim roku 1917. Konference předpokládala postavit na stejnou úroveň zajatce vojenské s občanskými a v práci srovnat výdělky zajatců s platy místních dělníků. Obě zmíněné konference vycházely z iniciativy Ruska a Centrálních mocností. Ostatní země, Francie a Anglie, uzavíraly s centrálními zeměmi smlouvy po vzoru předchozích konferencí. Tak tomu bylo v Bernu roku 1917 mezi Francií, Německem a Rakouskem a v Haagu téhož roku mezi Anglií a týmiž zeměmi.

Se zajatci bylo často zacházeno velmi nevybíravým způsobem – zde rakouští vojáci týrají své ruské vězně (VÚA-VHA)

Zajetí v Rusku

Přehled zajatecké problematiky v Rusku podává nejnověji ruská autorka A. I. Gergileva ve své brilantní studii *Zajatci první světové války na území Sibiře* a též Reinhard Nachtigal v práci *Rusko a jeho rakousko-uherští zajatci*.¹² Specifika postavení zajatců v Rusku byla dána především složitým vnitropolitickým vývojem této země, která v průběhu válečných let (což je samo o sobě období náročné pro každý stát) procházela nezměrnými otřesy. Násilné svržení carismu, období prozatímního režimu a ustavování bolševické vlády následované po skončení války světové ještě občanskou válkou, to vše samozřejmě ovlivnilo i zajateckou otázku v Rusku.

Základní dokumenty upravující postavení zajatců, tj. *Haagské úmluvy*, byly víceméně přijaty i v Rusku. Ale s příchodem války došlo k rychlé aktualizaci těchto právních aktů a také ruského *Nařízení o zajatcích* z roku 1904.

Car Mikuláš II. již v srpnu 1914 vyjádřil přání, aby zajatci povinně pracovali, a to bez nároku na odměnu za práci. Když tuto možnost sdělilo ruské ministerstvo vnitra gubernátorům do oblastí, setkala se tato vize bezplatné pracovní síly s velkým zájmem. Car vydal dne 7. října 1914 nové *Nařízení o zajatcích*, které rozšiřovalo pojem zajetí také o osoby jakýmkoliv způsobem spojené s nepřátelskou armádou, aniž jsou vojáky. Do zajetí mohl být nyní v Rusku vzat nejen voják nepřátelské armády, ale také posádky

¹² GERGILEVA, A. I., c. d.; NACHTIGAL, Reinhard, *Rußland und seine österreichisch-ungarischen kriegsgefangenen (1914–1918)*, Remshalden 2003. Autor R. Nachtigal se soustřeďuje především na vývoj ruských institucí spjatých s řešením zajatecké problematiky a na fungování rakouských úřadů ve vztahu k zajatcům.

V ruském zajetí

nepřátelských obchodních lodí, váleční novináři, všichni, kdo v dnešní terminologii zajišťují logistiku armády. A zároveň byla tímto nařízením zakotvena i povinnost zajatců bezplatně pracovat. O půl roku později, v březnu 1915, bylo přijato doplnění tohoto dokumentu, které přece jen dovolovalo jisté odměny za práci.

První chvíle v zajetí, září 1915 (sbírka ČsOL)

Podle *Nařízení o zajatcích* museli být zajatci registrováni a údaje o nich hlášeny do Zahraničního oddělení Centrální informační kanceláře, která pracovala při Hlavní správě Ruského Červeného kříže. Tam byl každý zajatec zaregistrován na speciální kartičce. Systém registrace byl víceúrovňový. Zároveň s Červeným křížem se podobné kartotéky zajatců tvořily při Hlavní správě Generálního štábu, na oblastní úrovni při frontových štábech a na místní úrovni v jednotlivých podnicích, nemocnicích, oddílech apod. Na kartičkách se měly zaznamenávat základní údaje o zajatci (jméno, příjmení), jeho číslo, hodnost, národnost či stát. Volné místo na kartičce bylo ponecháno pro údaje o přemístění či jiném přeložení zajatce. Podle

nařízení se měla kartotéka místní úrovně předávat společně se zajatci při evakuaci do vlasti, zatímco oblastní kartotéka měla zůstat při štábech okruhů a oblastí v zemi zajetí.

Systém registrace zajatců byl sice vymyšlen dobře, ale podle A. I. Gergilevy ve skutečnosti nefungoval. Důvodem byl krach registrace na místních a oblastních úrovních z důvodu příliš hektického vývoje, rychlého přesunu zajatců, nedostatku tlumočnicků apod. Tento fakt se stal příčinou neexistence přesné statistiky počtu zajatců na území Ruska v době první světové války.

Zajatecké tábory byly v Rusku podřízené Hlavní správě Generálního štábu, ve které od října 1916 fungoval evakuační a zajatecký oddíl. Svoje pobočky měl tento centrální orgán ve všech vojenských okruzích Ruska při velení těchto okruhů. Konkrétní zajatecké tábory pak přímo spadaly pod vojenské velení újezdů. Zajateckou problematikou se zabýval též Mezinárodní Červený kříž a jeho ruská pobočka, dále Výbor Jejího Veličenstva kněžny Tatjany Nikolajevny, Všeruský svaz měst a zemstev,

Rakousko-uherští vojáci pochoduji do ruského zajetí, podzim 1914

V ruském zajetí

později bolševické Ústřední kolegium pro záležitosti zajatců a uprchlíků a dále četné regionální pobočky těchto ústředních institucí v guberniích.

Zpočátku války měl ruský generální štáb v úmyslu přesunovat válečné zajatce za Ural. Tento záměr vzal za své již v roce 1915. Masa zajatců byla totiž obrovská a potřeba jejich práce také, a proto se zajatci začali rozmisťovat po celém Rusku, tedy i v jeho evropské části.

A. I. Gergileva uvádí ve své studii údaje ze *Sibiřské sovětské encyklopedie*,¹³ podle které vznikaly v evropské části Ruska menší tábory pro dva až deset tisíc zajatců, zatímco za Uralem se stavěly tábory určené i pro 35 000 zajatců.

Tábory rychle přibývaly a v roce 1917 jich bylo v Rusku více než 400. Jejich rozmístění bylo nerovnoměrné – zatímco v evropské části jich bylo více, ale pro menší počet zajatců, v části sibiřské jich bylo méně, ale o to byly početnější. Z toho vyplývaly i podmínky, ve kterých zajatci v těchto táborech žili. Obecně platilo, že orgány místní správy v Rusku nebyly absolutně připraveny na přívál zajatců. Nejen na Sibiři nebyla místní samospráva schopna zajistit ubytování pro obrovské množství zajatců. Sociální infrastruktura jednoduše nemohla poskytnout zajatcům takové zacházení, které bylo formálně požadováno. A. I. Gergileva uvádí příklad městečka Sretensk, ve kterém žilo 7000 obyvatel a mělo ubytovat 11 000 zajatců. Řešením pro sibiřská města se proto stalo budování velkých koncentračních (ve smyslu soustřeďovacích) táborů. Životní podmínky v takových táborech byly špatné a o dodržování Haagských dohod se nedalo vůbec hovořit.

Pokud se týká přístupu ruských orgánů k zajatcům podle jejich národnosti, podle nařízení generálního štábu z roku 1914 se měli zajatci slovanského původu a Rumuni rozmisťovat v evropské části Ruska, zatímco zajatci německé, rakouské a maďarské národnosti se měli posílat za Ural. S masivním nárůstem zajatců se však tento princip přestal dodržovat a zhruba od roku 1916 se zajatci přesunovali do velkých sibiřských táborů bez ohledu na národnost.

Již bylo zmíněno, že car Mikuláš II. hodlal využít zajatce jako zdroj bezplatné pracovní síly. Bylo to nevyhnutelné, protože v některých oblastech

¹³ *Sibiřská sovětská encyklopedie*, Moskva 1929.

Ruska odešlo do války až 49 % práceschopného obyvatelstva a zajatci tak zůstali jediným mužským práceschopným prvkem. Zajatí vojáci pracovali buď v rámci zajateckého tábora, nebo pro místní zemědělce a místní malé podniky či dílny. V letech 1916–1917 se zajatci stali nutnou a nedílnou součástí ruského hospodářství, byli nasazováni i na těžké práce v dolech či hutích, byli posíláni zcela mimo města a tábory, například na stavby železnic. Na dodržování mezinárodních pravidel ohledně zajatců se již příliš nebral zřetel.

Únorová revoluce v roce 1917, která Rusku přinesla abdikaci cara Mikuláše (v Pskově v noci z 2. na 3. března 1917) a následné dvojvládní Prozatímní vlády a Petrohradského sovětu, způsobila v zajateckých táborech zmatek. Zajatci se velmi těžko mohli zorientovat v nastalé politické situaci,¹⁴ ale cítili některé konkrétní dopady na svůj každodenní život. Například v mnohých městech dovolili zajatcům volně se pohybovat – tuto výsadu si dosud užívali pouze zajatí důstojníci.

Jakési uvolnění atmosféry, především ve vztahu mezi domácím obyvatelstvem a zajatci, nastalo v důsledku naděje na brzký konec války. V tomto duchu se také mezi zajatci začala šířit propaganda pocházející z prostředí ruských bolševiků, propaganda pacifismu a sbíratřování.¹⁵ Bolševická hesla si stále častěji nacházela cestu do zajateckých táborů (a co huře – i mezi ruské vojáky, kteří po desítkách tisíc dezertovali od svých vojenských jednotek), v nichž pochopitelně často padala na úrodnou půdu. Každý zajatec se chtěl vrátit domů. I to byl důvod hojné účasti zajatců nejrůznějších národností na prvomájových oslavách v roce 1917.

Pro bolševiky byli váleční zajatci jako největší enkláva cizinců v tehdejší Rusku (v roce 1918 se jejich počty pohybovaly kolem dvou milionů mužů) velmi důležitou silou a cílovou skupinou. Věděli, že myšlenka ukončení války najde u zajatců odezvu a s ní i kritika Prozatímní vlády a její snahy ve válce pokračovat.

¹⁴ O právním aspektu abdikace ruského cara a právním vzduchoprázdnu uchopení moci Prozatímní vládou viz ZUBOV, A., a kol., c. d., 1. díl, s. 357–361.

¹⁵ Analýzou tohoto problému se zabývá Juraj Benko, blíže viz BENKO, Juraj, *Bolševizmus medzi Východom a Západom (1900–1920)*, Bratislava 2011.

V ruském zajetí

Prozatímní vláda se začala v průběhu jara 1917 bránit pokusům bolševiků, jejichž sověty začaly vznikat rychle po celém Rusku, využít masy zajatců ke kritice vládní politiky a k neposlušnosti. Generální štáb i ruské ministerstvo obrany proto začaly vydávat rozkazy žádající zpřísnění zacházení se zajatci: bouřící se zajatci měli být vráceni do táborů a přísně potrestáni, neměli se stýkat s civilním obyvatelstvem, svoboda shromažďování se neměla týkat zajatců nepřátelských zemí, měl jim být zakázán svobodný pohyb po městech a návštěvy kulturních a jiných akcí. V průběhu léta 1917 se také velení jednotlivých vojenských okruhů snažilo zabránit rozsáhlému přihlašování zajatců do nejrůznějších profesních a jiných organizací.¹⁶

Také naladění ruské společnosti i zajatecké masy bylo protiválečné. Byl to nezvratný trend živěný protiválečnou propagandou.¹⁷ Uvnitř Prozatímní vlády od dubna 1917 doutnal spor o to, jaký cíl války vlastně Rusko má. Zatímco tzv. kadeti a okťabristé trvali na dodržení spojeneckých závazků a boji až do vítězného konce, pak většinově socialistický Petrohradský sověť chtěl rychlé ukončení války. Krize skončila vítězstvím socialistů a stavem, kdy se Prozatímní vláda již nebyla schopna bolševikům bránit.

Protože rychlý rozklad ruské armády po březnové abdikaci cara a po odvolání vrchního velitele velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče začal být nepřijatelný, Kerenského vláda obnovila plán na generální ofenzivu ruských vojsk na léto 1917,¹⁸ která měla ruskou armádu zmobilizovat. Díky odvážnému zapojení československých dobrovolníků v boji u Zborova na počátku léta 1917 se Kerenského Prozatímní vláda rozhodla změnit i svoji zajateckou politiku a podpořit ty zajatce, kteří se mohli stát rezervní silou pro dobrovolnická národní vojska (české, slovenské, polské, rumunské a srbské).

¹⁶ GERGILEVA, c. d., s. 50–52.

¹⁷ Tzv. nařízení o demokratizaci ruské armády z 1. 3. 1917 vydané Petrohradským sovětem otevřelo cestu k činnosti revolučních organizací ve vojsku, což vedlo de facto k rozkladu ruské armády. ZUBOV, A., a kol., c. d., I. díl, s. 351.

¹⁸ Jak uvádějí *Dějiny Ruska 20. století*, I. díl, s. 393, za vším stály osobní ambice Kerenského, kterému nešlo o boj proti nepříteli, ale o upevnění své moci.

Součástí této politiky bylo tedy nejen povolení fakticky neomezeného formování československého dobrovolnického vojska z řad zajatců, ale též rozhodnutí o úlevách zajatcům slovanské národnosti a jejich přijetí do ruského poddanství v případě, že vstoupí do ruské armády nebo do dobrovolnického národního vojska (o praktickém dopadu na české zajatce budou pojednávat další kapitoly).

Vůči jiným zajatcům, například německé či maďarské národnosti, kteří nevstupovali do žádných dobrovolnických jednotek, nebo vůči zajatcům slovanským, kteří neměli zájem o vstup do vojenských jednotek a zůstávali v zajateckých táborech, byla pravidla jejich přebývání nadále zpříšňována. Například jim byl zakázán vstup do odborových organizací, peníze za práci museli odevzdávat do táborové kasy či směli dostávat pouze 50 kopějek denně.

Brusilovova ofenziva jako celek ovšem selhala (ruští vojáci odmítali dál bojovat) a Kerenského představa vítězství revoluční ruské armády ztroskotala s ní. Ruskou armádu opanovala anarchie, dezertérství a bolševická propaganda vedená vojenskými sověty. Po bolševické revoluci v říjnu 1917 se ovšem bolševická propaganda vůči zajatcům proměnila – od hesel o přibližujícím se konci války přešla k verbování zajatců do řad bolševické armády. Agitační a ideologická práce mezi zajatci byla řízena z centrálních institucí – v lednu 1918 vznikl Všeruský úřad pro zajatce, v dubnu 1918 pak Centrální kolegium pro zajatce a uprchlíky. Od března 1918 tyto centrální instituce a jejich regionální pobočky začaly používat místo pojmu zajatec jiné označení – zahraniční proletář.

Jedním z cílů sovětské moci bylo využít zajatce pro šíření myšlenek socialistické revoluce směrem na západ. Nicméně masa zajatců již neslyšela výzvy k dalším bojům, nevyznala se v ruských vnitřních poměrech a až na výjimky neakceptovala proměnu bolševické propagandy.¹⁹ Ti, kteří se

¹⁹ Juraj Benko na základě údajů Alona Rachaminova (*POW's and the Great War*, London, 2002) uvádí, že v letech 1918–1921 do Rudé armády vstoupil neurčitelný počet zajatců – odhady se pohybují od 50 000 do 190 000. Alexej P. Isajev ve své dizertační práci *Rossijskije organy upravlenija i voennoplennnye protivnika: voprosy otnošenij (1917–1922)*, Sankt Petěrburg 1998, uvádí, že do řad Rudé armády vstoupilo 10–12 % z celkového množství zajatců v Rusku.

V ruském zajetí

bolševickou propagandou nechali ovlivnit, uspořádali v Moskvě v dubnu 1918 tzv. Všeruský sjezd zajatců-sociálních demokratů a internacionalistů.

V průběhu mírových rozhovorů v Brest-Litevsku (listopad 1917 – březen 1918) se řešila také zajatecká otázka a začínal se vytvářet systém pro repatriační práce směřující k návratu zajatců centrálních mocností domů. Repatriace se měla podle dohody z února 1918 týkat nejprve nemocných a zajatců ve věku nad 55 let. Mírová smlouva z března 1918 pak stanovila návrat všech zajatců do své vlasti.²⁰ K tomu přinášela pro zajatce v Rusku řadu práv – například právo zakládání samosprávných orgánů, závodních výborů a svolávání zajateckých sjezdů.

Jaroslav Částek

1894 (Plzeň) – 6. 2. 1920 (u Kyjeva)

Absolvent Vyšší odborné lesnické školy v Písku. Po vypuknutí války odveden s plzeňským plukem na haličskou frontu. Na podzim 1915 přeběhl do ruského zajetí. V zajateckém táboře v Kišiněvě organizoval zajateckou samosprávu. Sám se přihlásil do čs. vojska v roce 1916. Byl však zařazen do Srbské dobrovolnické divize a bojoval na dobrudžské frontě. Na podzim 1917 se vrátil do Ruska. V době bolševické revoluce vstoupil do rudých gard jako jeden z prvních českých dobrovolníků. V roce 1918 vytvořil jednu z prvních internacionálních skupin v rámci Rudé armády, stal se členem bolševické strany. V čele této internacionální jednotky se Částek zúčastnil bojů o Penzu, Syzraň, Simbirsk a Samaru. Částkova vojenská kariéra rychle stoupala až ke jmenování velitelem internacionální střelecké brigády v létě 1919 a velitelem samostatné divize operující na západní Ukrajině na podzim 1919. Zemřel na nákazu tyfem.

Martin Kučera, heslo pro Slovník prvního československého odboje 1914–1918, heslo v tištěné podobě Slovníku neuvedeno

²⁰ Podrobnosti k řešení návratu zajatců v *Dokumenty vnějšněj politiky SSSR*, Moskva 1957; též GERGILEVA, A. I., c. d., s. 59–66.

Jitka Zabloudilová

V ruském zajetí

**Zajatecké organizace Čechů a Slováků v Rusku
1914–1918**

Edice Traumata války, svazek 10.

Přebal navrhl Karel Kárász.

Mapy nakreslil Martin Ďásek.

Fotografie ČsOL, Library of Congress (LC), VÚA-VHA.

Edici řídí Václav Kotrman.

Redakce Martin Ďásek.

Vydalo Nakladatelství Epoque s. r. o.,

Kaprova 12, 110 00 Praha 1,

v roce 2018 jako svou 656. publikaci.

První vydání, 264 stran.

Sazbu a litografii provedlo studio Prestig.

Vytiskl Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy Nakladatelství Epoque můžete zakoupit
u svého knihkupce nebo si je lze objednat:
písemně na adrese: Kaprova 12, 110 00 Praha 1 – Staré Město,
telefonicky na čísle: 224810353,
e-mailem na adrese: objednavky@epocha.cz,
na internetové stránce: www.epocha.cz